

## ГРЕШКИ ВО СИНТАКСИЧКАТА ПРОДУКЦИЈА ПРИ УСВОЈУВАЊЕ НА МАКЕДОНСКИОТ КАКО ВТОР/СТРАНСКИ ЈАЗИК

Марија Паунова (Скопје)

### Абстракт:

Во статијата се анализираат типичните синтаксички грешки, т.е. се разгледува несогласувањето помеѓу субјектот и предикатот по род, број, лице. За анализа се искористени писмени состави (есеи и секаков друг тип продуциран пишан текст) на албански студенти кои го изучуваат македонскиот јазик како втор (МЈВ) на Универзитетот *Св. Кирил и Методиј* во Скопје и на учесниците на Летната школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура кои го изучуваат македонскиот јазик како странски. Повеќето грешки се резултат на негативните трансфер од мајчиниот јазик.

**Клучни зборови:** усвојување, втор/странски јазик, конгруенција, грешки

### Syntactic Errors in Acquisition of Macedonian as a Second/Foreign Language

#### Abstract:

The paper gives an account of the present situation regarding teaching and learning Macedonian as a second/foreign language. It is familiar that second/foreign language learners (L2) endure impact of their first language (L1). The two main reasons for errors in the interlanguage are: 1) cross-linguistic influence and 2) complexity of the target language structures. The article analyzes more of the typical syntactic errors, considering the irregular congruence between the subject and the predicate per gender, number and person. The analyzed data are written works from the Albanian speaking L2 learners/students of Macedonian Language in Skopje, at the University Ss. Cyril and Methodius and the students from Slavic and non-Slavic countries/origin that are participated at the International Seminar of/on Macedonian Language, Literature and Culture. Syntactic errors have been reported in the written production of non-native speakers of the Macedonian language. The most errors occurred as a result of negative transfer from native language or local dialect, where students transfer certain language characteristics of the native language into Macedonian. The aim of the research was to point out the most frequent syntactic errors concerning the congruence and to give the directions/suggestions for better acquisition/application of the congruence rules in the oral and written communication of the learners of Macedonian as a second/foreign Language.

**Keywords:** Acquisition, Second/Foreign Language, Agreement, Errors

Овој труд се фокусира на анализа на типичните синтаксички грешки кои се однесуваат на неправилната конгруенција меѓу субјектот и предикатот по род, број и лице и усогласувањето по род, број и падеж при удвојување на објектот. За анализа се искористени писмени состави (есеи и секаков друг тип продуциран пишан текст) на албански студенти кои го изучуваат македонскиот јазик како втор (МЈВ) на Универзитетот *Св. Кирил и Методиј* во Скопје и на учесниците на Летната школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура кои го изучуваат македонскиот јазик како странски. Поконкретно, се земаат предвид отстапките при согласување направени од страна на студентите во понапредните години од студиите, трета и четврта година на Катедрата за преведување и толкување од македонски на албански и обратно, како и оние направени од страна на студентите на Летната школа, каде всушност станува збор за хетерогени групи (слушатели и изучувачи од словенски и од несловенски говорни подрачја) од Б1, Б2 според Заедничката европската рамка за референтност на јазиците (CEFR). Се разгледува и влогот/влијанието на мајчиниот при усвојување на немајчиниот, вториот (јазикот на средината во нашиов случај) или странскиот јазик, т.е. накусо се посочуваат дел од причините/изворите за грешките.

Општопознато е дека изучувачите на вториот јазик (J2) трпат влијанија од нивниот прв јазик (J1). Исто така, непобитен факт е дека меѓујазичните влијанија/контакти се забележани при (речиси) секое усвојување/изучување на втор/странски јазик. Така доаѓа до појава на грешки за кои постојат повеќе причини, но меѓу поважните во меѓујазикот се: 1) меѓујазичното влијание и 2) комплексноста на јазичната структура што се изучува. Како резултат на меѓујазично влијание се појавуваат преносни грешки/отстапки<sup>1</sup>, т.е. грешки кои се резултат на негативен трансфер од првиот/мајчиниот јазик при усвојување на немајчиниот јазик (J2), и тоа на синтаксичко ниво. Отстапките (во случајов синтаксичките девијации) кои се јавуваат при изучување на МЈ како немајчин, меѓудругото се условени од степенот на близост или јазична дистанца на J2 со J1;<sup>2</sup> потоа од степенот на познавање на J1 и од јазичните знаења воопшто; од профилот на изучувачите (структура, возраст, ментални способности, мотивација, став и перцепција кон/на јазикот што се изучува; земја на потекло; познавање на друг словенски јазик; временски период на учење на јазикот и многу други фактори.

<sup>1</sup> Многу научници се согласуваат дека мешањето на јазиците (од 5 до 25 %) е причина за граматичките грешки (Гас, 1989: 56).

<sup>2</sup> Овој аспект го нагласува (Одлин, 1989: 32).

Кога го имаме предвид изучувањето на македонскиот јазик како втор,<sup>3</sup> не треба да се изуми интензивниот меѓујазичен контакт кој довел до вкрстувања и мешања во разговорниот јазик на македонското и на албанското население (Полоска, 1993: 250). Несродноста<sup>4</sup> на двата јазика очигледно не го отежнува навлегувањето елементи од едниот во другиот јазик и обратно. При тоа, мора да нагласиме дека за една ваква појава големо влијание имал билингвизмот, па и плурилингвизмот на населението токму во Македонија (Полоска, 1993: 250). Овие аспекти придонеле македонскиот и албанскиот јазик да имаат богата интерференција, одржувајќи многу тесни, секојдневни контакти меѓу себе од една страна, без да се засегне подлабоко структурата на двата јазика од другата страна (Полоска, 1993: 250). Влијанието го истакнуваат и албанските лингвисти Ѓинари (1972) и Чабеј (1976).

МЈС се изучува од странски слависти, македонисти, балканисти, универзитетски професори, научни работници, преведувачи, млади истражувачи и студенти по македонистика, славистика и балканистика низ светот, а има и такви кои учат македонски јазик за стручно-научни цели (читање стручна литература и научно истражување), и тоа главно на Летната школа при Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура. Овие изучувачи речиси секогаш имаат солидна јазична подготвеност во првиот јазик и висок степен на лингвистички знаења; дури и оние изучувачи на кои лингвистика не им е директна преокупација.<sup>5</sup> Факт е дека кај оваа целна група и мотивацијата за изучување е поголема,<sup>6</sup> така што изградуваат посолидна јазична и комуникативна компетенција во J2.

При секој ‚дијалог‘ на народите и на културите доаѓа до допир на јазиците на различни рамништа (Филиповиќ, 1986: 15, 116). Синтаксата иако е постабилен/позатворен систем, сепак не е имуна на влијание. Ние

---

<sup>3</sup> Список на кратенки: J1 – прв јазик, J2 – втор или странски (немајчин) јазик, МЈВ – македонски јазик како втор, МЈС – македонски јазик како странски, АЈ – албански јазик, С – субјект, О – објект.

<sup>4</sup> Иако генетски и структурно двата јазика се далечни, ареално се блиски. Траги (туѓојазични структури, особености) од влијанија се следат на сите јазични рамништа. Долговековниот дијалог меѓу две нации, два јазика, две култури, две религии, две традиции, резултира со јазична симбиоза, особено на лексички и на зборообразувачки план.

<sup>5</sup> Совладувањето на другиот јазик непосредно е условен и од степенот на совладаност на стандарднојазичната норма на мајчиниот јазик (J1).

<sup>6</sup> Во овој случај станува збор за инструментална мотивација, т.н. според Gardner и Lambert (1972). Тие ги предложиле термините *интегративна мотивација* која се однесува на учење на јазикот за личен развој и за културно збогатување и *инструментална мотивација* кога се изучува јазикот за подиректни и за попрактни цели.

зедовме еден синтаксички аспект, т.е. прашањето за конгруенцијата и забележавме отстапки од правилната употреба. Синтаксичкиот аспект се базира на директно позајмување (Филиповиќ, 1986, 186) и се случува при директен контакт на два јазични состави (во билингвалниот говорник).

Прашањето за конгруенција сметаме дека е покомплексно дури и за родените зборувачи на македонскиот јазик, па оттаму е уште покомплексно за оние што го изучуваат и усвојуваат македонскиот јазик како немајчин.

Имено, во рамките на реченицата во македонскиот јазик постои согласување<sup>7</sup> меѓу подметот и прирокот по род, број и лице. Тоа правило со мали исклучоци се спороведува на синтаксичко ниво, така што субјектот и предикатот се приспособуваат меѓу себе.<sup>8</sup> Во општа рамка, прирокот се јавува во она лице што му одговара на лицето на подметот, значи предикатот мора да се согласи со лицето на субјектот. Конгруенцијата по род доаѓа до израз кога прирокот содржи л-форма. Согласувањето по број е едноставно, ако подметот е во еднина и прирокот е во еднина, и ако субјектот е во множина и предикатот е во множина. Но, се јавуваат многу отстапки кои генерално се однесуваат на збирните именки, двородовските именки, феминативите итн.

Во трудов се задржуваме единствено на граматичко-формалното согласување,<sup>9</sup> а за презентирање на состојбите е искористен дел, избор од регистрираните грешки во писмените состави на двете целни групи.

Пропустите кај студентите Албанци при употребата на глаголската л-форма и формите во чиј состав таа се употребува, особено во перфект и во можеен начин, доаѓаат до израз при усогласување по род и (поретко) по број на предикатот со субјектот во реченицата. Примери:

(1). Најdragата книга што сум ја прочитала беше на албански јазик.<sup>10</sup>  
(лице од машки пол)

↓                                  ↓  
објект во женски род     глаголска л-форма во женски род  
→ сум ја прочитал

<sup>7</sup> Приспособување на најмалку два елемента еден кон друг врз основа на некоја категорија.

<sup>8</sup> Во овој прилог конгруенцијата во рамките на именската група не ја земаме предвид.

<sup>9</sup> Кога согласувањето е определено со формата се работи за синтаксичко усогласување, а кога е определено од значењето се работи за семантичко усогласување (Петроска, 2009: 110–111)

<sup>10</sup> Во посочените примери грешките се подвлечени, а правилните форми се проследени по стрелката.

Студентот употребил глаголска л-форма за женски род, што резултира со погрешна конгруенција по род меѓу субјектот (јас, машки род) и предикатот. Во случајов се демонстрира согласување меѓу објектот (книга, ж.р.) и предикатот наместо меѓу субјектот и предикатот.

(2). Да сум политичар би знаел што да правам. (лице од женски пол)

↓                      ↓

објект во машки род      глаголска л-форма за машки род  
→ би знаела

Во примеров студентката употребува глаголска л-форма за машки род водена од именката *политичар*, наместо од субјектот (јас, ж.р.).<sup>11</sup>

(3). Во книгата се зборува како женскиот род немало никакви права.

↓

л-форма за среден род  
→ род немал

Во примеров се појавува предикат во среден род, еден случај на хиперкорекција или можеби согласување по род со најблиската именка *право* која е среден род во македонскиот.

Во (4) илустрираме отстапка од ист тип; согласување со најблиската именка *влез*.

(4). Старата џамија на левата страна од влезот имала една соба.

↓                      ↓

С – *џамија* и во МЈ и во АЈ е женски род      л-форма за машки род  
→ Старата џамија имала

(5). Секогаш најголем хонорар ѝ биле насмевката на луѓето.

↓                      ↓

л-форма во множина                      С во еднина

→ биле насмевките

Примериве потврдуваат дека најголем број грешки се јавуваат при согласување на субјектот и предикатот по род, особено кај студентите Албанци кои го изучуваат македонскиот јазик како втор. Категоријата род

---

<sup>11</sup> Проблемот особено се јавува со оние именки кои не сигнализираат пол и се однесуваат подеднакво и кон двата рода во македонскиот (на пр: *политичар*).

различно е маркирана во двата јазика,<sup>12</sup> па затоа повеќето грешки се случуваат како резултат на влијание од J1 (албанскиот) во J2 (македонскиот). Оттаму, треба со студентите поинтензивно да се работи на препознавање на граматичкиот род, во случајов на подметот во реченицата (именка, замена и сл.) и да се развие свесност за разликување на природниот од граматичкиот род, како што е во македонскиот. Евидентно е дека поинтензивни отстапки и грешки настануваат кога субјектот е именка во женски или среден род. Овие пропусти се очекувани од причина што во македонскиот јазик има многу именки од женски, кои во албанскиот јазик се од машки род. Средниот род е уште посспецифичен зашто мал број именки во албанскиот се вбројуваат во овој род. Проблем се и именките кои не сигнализираат пол во македонскиот (политичар).

Исто така, добро би било студентите да ги дефинираат трите компоненти во реченицата, субјект, објект и предикат, а потоа да пристапат кон согласување. Факт е дека стеснетиот *дијапазон* на граматички знаења воопшто, во нашиов случај минималните синтаксички знаења и во J1, ја отежнуваат конгруенцијата и доведуваат до проблеми и грешки.<sup>13</sup> Од друга страна, не треба да се исклучи и минимална изложеност на јазикот-цел, т.е. на вториот, немајчиниот јазик, која влијае врз неговото усвојување; зашто во училиште учениците Албанци поаѓаат само со познавање на мајчиниот јазик и со јазикот на средината (MJ) се среќаваат единствено кога е наметнат како училишна обврска (Алексова, 2003: 9, 10).

Кај странските изучувачи на MJ отстапките се ретки, ако се има предвид целната група чии продукции ги анализираваме (јазични професионалци). Така на пример, во илустрацијата (5) доаѓа до недоследност во конгруенцијата по број.

Усогласувањето доаѓа до израз при удвојување на објектот, една од заедничките карактеристики на јазиците од Балканскиот јазичен сојуз. За да не се погрешат при удвојување на објектот, неопходно е да се определи

<sup>12</sup> Во македонскиот има три рода (машки, женски и среден) и збир од маркери кои се користат за нивно определување. Во албанскиот „gender differs from the grammatical categories, case and definiteness, in being a lexical as well as an inflectional category of the noun” (Newmark et al., 1982, 130).

<sup>13</sup> Врз основа на едно наше скорешно истражување дојдовме до сознание дека на синтаксичко ниво студентите, секоја чест на искучоците, немаат елементарни реченични познавања; структурата на реченицата (албанската) за нив е дури непозната, оттаму не се во состојба да ги согласат по различни граматички категории реченичните членови во MJ и настануваат јазични грешки и пропусти, кои се пренесени од J1.

родот на предметот (именката, заменката) што се удвојува.<sup>14</sup> Директниот и индиректниот објект и кратките форми за овие објекти треба да се согласат по род, број и падеж. Од овде произлегуваат најчестите грешки. Примери:

(6). Нема да им правам неправда на никој.

↓ ↓  
кратка зам. форма во множина објект во еднина  
→ му, никој

(7). Не е проблем за мачките, секако дека ќе се грижам, само кажи ми што смеам да

ѝ дадам за јадење.

↓ ↓  
Кратка зам. форма во еднина објект во множина  
→ мачките, им

Dictionary - **Преглед на детален речник**

(8). Главната улога во филмот зо игра познат актер.

↓ ↓  
објект во 3л. еднина ж.р. кратка зам. форма во 3л. еднина м.р.  
→ улога, ја

(9). Жирана ја сакам поради начинот на кој ја чува своето мало бебе.

3л. едн. кратка заменска форма за ж.р. објект во ср.р. едн.  
↓ ↓  
→ го, бебе

(10). Крадци зо убиле

бабата.

↓ ↓  
3л. едн. кратка зам. форма м.р. објект во ж.р. едн.  
→ ја, бабата

Примерите (6), (7) илустрираат погрешна конгруенција по број при удвојување на објектот. Неправилно согласување по род потврдуваат примерите (8), (9), (10). Најчесто грешките се потврдени кај удвојувањата со општа именка.

При тоа во примерот (8) можно е да е извршена конгруенција со именката актер т.е. со субјектот, или пак доаѓа до израз влијанието на албан-

---

<sup>14</sup> Оваа појава, иако е заедничка морфосинтаксичка особеност за балканските јазици, има и свои специфични особености кај секој одделен јазик како во однос на начинот на употреба, така и во однос задолжителноста.

скиот јазик (J1) во којшто именката *улога* е од машки род. Влијанието на J1, т.е. негативниот трансфер од првиот јазик исто така е евидентен и во примерот (9), каде удвојувањето е извршено според родот на именката *бебе* во албанскиот (ж.р.). Интересен е примерот (10) во кој и покрај тоа што именката *баба* и во двата јазика е од ж.р., сепак доаѓа до пропуст поради влијание од J1, од причина што во албанскиот јазик постои само една кратка акузативна заменска форма заедничка и за м.р. и за ж.р. во 3л. едн.<sup>15</sup>

Во врска со формите на заменките интересни се следниве примери каде доаѓа до погрешна дистрибуција на долгите форми од личните заменки во однос на категоријата падеж, и тоа најчесто во конструкции со предлог:

(11) *Пригответе го пудингот и со тој прелијте го тестото.*

↓  
 субјектна наместо акузативна форма  
 → со него

(12) *Освен суви пиперки и нане, ништо друго во таа не се става.*

↓  
 субјектна наместо акузативна форма  
 → во неа

### Заклучок

Факт е дека при погрешното согласување по род, број, лице, падеж кај изучувачите на MJ како втор, големо влијание има првиот јазик (J1). Имено, непосредното позајмување е резултат на многу тесен и интимен допир меѓу два јазика во контакт, а тоа значи дека освен лексички елементи во јазикот-цел може да се пренесуваат и граматички структури, односно граматичката структура на јазикот-извор (J1) која може да делува на синтаксичката норма на јазикот-цел (J2) (Филиповиќ, 1986: 186). Во ваков директен контакт секојдневно се јазичните состави на македонскиот и на албанскиот јазик на синтаксично ниво, така што е неспорно дека интерференцијата не го исклучува ни синтаксичкиот аспект. Во повеќето примери што беа предмет

<sup>15</sup> Кога би ги споредиле формите од личните заменски во акузатив и во датив во мак. и во алб. ќе забележаме многу исти, хомонимни форми во албанскиот, и тоа: во 1 и 2 лице едн. и мн. во датив и во акуз. има иста кратка заменска форма, додека во македонскиот постојат одделни форми. Неутрализација на родовата разлика во албанскиот јазик се јавува и во кратките заменски форми за 3л. едн., каде има исти форми за м.р. и за ж.р. во акузатив, а потоа и во датив, додека во македонскиот строго се разликуваат формите. Во албанскиот не постојат одделни форми за 3л. едн. ср.р., затоа пак има одделна форма за 3л. мн. ж.р. Втората форма македонскиот јазик не ја познава.



на интерес се потврди дека J1 е клучен, детерминирачки фактор при усвојување на J2 и на неговите синтаксички категории.

Помалку евидентни се грешките при усогласувањето (меѓу субјектот и објектот, при редупликација на објектот) кај изучувачите на македонскиот како странски јазик, без разлика на факторите кои ги набројавме во почетокот на прилогов, во споредба со изучувачите на македонскиот јазик како втор. Тука го потенцираме неадекватното лингвистичко знаење во J1 кај вторава група изучувачи. Учењето и усвојувањето на втор, па понатаму и на трет јазик, директно и особено зависи од нивото на јазична компетенција во првиот јазик.

Исто така, како некои од факторите на кои им се припишува слабото усвојување и со кои може да се објаснат грешките, а истовремено од кои директно зависи и успешноста при усвојување на вториот јазик, се сложената јазична структура на J2, како и степенот на јазична близост/дистанца меѓу првиот и вториот, т.е. третиот јазик (в. понапред). Ние пак сметаме, факт што се потврди и врз анализираниите примери, дека јазичната дистанца дури е и предност во успешното/солидното усвојување на кој и да е втор, трет јазик (на пр. германските, италијански изучувачи речиси идеално го усвојуваат македонскиот јазик, наспрема генетската сродност на македонскиот со другите, пред сè, (јужно)словенски јазици која неретко се јавува како хендикеп). Се сложуваме со констатацијата на (Јеласка, Хржица, 2005: 287), поткрепена со нашето практично искуство, дека сродноста се јавува како проблем, т.е. недостатокот на јасни показатели на различноста, малиот степен на јазична дистанцираност, ја намалува предноста од учење сродни јазици, дури и предизвикува негативен трансфер.

И на крајот, важно е да настојваме, со помош на придобивките од анализата на грешки, во перспектива да се вклучат подобри стратегии за правилно усвојување на оваа покомплексна граматичка содржина. Тука, пред сè мислиме на креирање нови наставни помагала (со соодветно презентирање на граматичките содржини земајќи ги предвид резултатите од анализата на грешки); нова програма прилагодена на целната група (различни групи на другојазични говорители имаат различни потреби, па во согласност со тој императив потребно е продуцирање диференцирани учебници); користење нов пристап при пренесување на знаењата, контрастивно-компаративен; интерактивна настава, активна училишница со примена на наставни методи во кои се постигнува поголема активност на студентите и нивна самостојна работа; како и вклучување кадар во наставата кој има компетенција во јазикот кој им е J1 на изучувачите на македонскиот јазик како немајчин.

**Литература:**

- АЛЕКСОВА, Гордана, 2003: За наставниот предмет македонски јазик во паралелките со наставен српски, албански или турски јазик. Минова-Гуркова, Лилјана (ред.): *Наставата по македонски јазик како странски: состојби и перспективи I*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје. 5–10.
- ПЕТРОСКА, Елена, 2009: Конгруенциската хиерархија и колективните именки во македонскиот јазик. Црвенковска, Емилија (ред.): *35 Научна конференција при Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура (лингвистика)*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. 105–112.
- ПОЛОСКА, Агим, 1993: Македонско-албански паралели во лексиката. *Прв научен собир на млади македонисти*. Скопје
- ПРИРАЧНИК ЗА НАСТАВАТА ПО НЕМАЈЧИН ЈАЗИК за наставниците во основното, средното и високото образование. 2001. Скопје: British Council.
- FILIPOVIĆ, Rudolf, 1986. *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: Skolska knjiga.
- FRIEDMAN, Victor, 1992: An outline of Macedonian Grammar. Bernard Comrie and Greville G. Corbett (eds.): *Handbook of the Slavonic languages*. Routledge.
- GARDNER, R. C, LAMBERT, W. E, 1972: *Attitudes and motivation in second language learning*: Newbury House
- GASS, Susan, SCHACHTER, Jacquelyn, 1989: *Linguistics Perspectives on Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- JELASKA, Zrinka, Hrčica Gordana 2005: Utjecaj srodnih jezika: hrvatski i srpski. *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada. 286–298.
- LADO, Robert, 1957: *Linguistics across cultures: Applied linguistics language teachers*. Michigan: University of Michigan Press.
- NEWMARK, Leonard, HUBBARD Philip and Peter R. PRIFTI, 1982: *Standard Albanian: A Reference Grammar for Students*. Stanford: Stanford University Press.
- ODLIN, Terence, 1989: *Language Transfer: Cross-linguistic Influence in Language Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.